

DURF TE DENKEN!

Programmaboekje

Suzanne Dekker Academie voor Engineering en Automotive, onderzoeker

Michiel Kamphuis Academie Organisatie en Ontwikkeling, docent en onderzoeker

Paul van der Lecq Academie Financieel Economisch Management, docent en onderzoeker

Theo Theunissen Academie IT en Mediadesign, docent en onderzoeker

Frank Vonk Centrale Staf Onderwijs, Onderzoek en Kwaliteitszorg, beleidsmedewerker

Met speciale dank aan **Merel Reichgelt** en **Charlotte Tillie** voor de communicatieve en organisatorische ondersteuning en hun geweldige ideeën.

Welkom

De roep om verdieping en zingeving klinkt door de hele samenleving steeds luider. Niet in de laatste plaats bij jongeren en studenten, die als geen ander doorhebben voor welke maatschappelijke uitdagingen we staan en hoe deze hun eigen levens en vakgebieden gaan beïnvloeden. Van robotisering in de zorg, tot de grenzen aan economische groei en de veranderende dynamiek in stedelijke omgevingen. De HAN maakt werk van deze uitdagingen in de vorm van de focusgebieden Schoon, Slim en Sociaal. Bovendien heeft de HAN - met het nieuwe instellingsplan - de ambitie om studenten op te leiden tot wendbare professionals én reflectieve wereldburgers. Filosofie en ethiek bieden handvatten voor een passende en verrijkende benadering van deze thema's. Kritische, zelfbewuste studenten en medewerkers kunnen het onderwijs en onderzoek kwalitatief verder brengen. Er zijn al verschillende hbo-instellingen in Nederland waar filosofie in meer of mindere mate een plek heeft. Ook op de HAN gebeurt er al veel op dit gebied en is op verschillende plekken expertise opgebouwd. Vandaag brengen we iedereen bij elkaar die met dit onderwerp bezig is, of bezig wil gaan. De HAN heeft alles in huis om filosofie structureel te integreren in het onderwijs en de organisatie. De tijd is rijp, fijn dat je meedoet!

Tijdens Durf te Denken! onderzoeken we vormen en kansen voor toegepaste filosofie en ethiek op de HAN. Door middel van inspirerende sprekers en concrete voorbeelden delen we onze visie. Na de opening van Rob Verhofstad vertelt Denker des Vaderlands Paul van Tongeren over het belang van kunnen *denken*. Naar aanleiding daarvan gaat presentator Allard Amelink in gesprek met ervaringsdeskundigen en experts over filosofie in het hbo. In de parallelsessies die volgen kunnen deelnemers mee filosoferen over de thema's van de HAN, aan de hand van toegepaste filosofische casussen. Aan het eind van de middag deelt *spoken word* artiest en filosoof Lev Avitan zijn visie op het onderwerp. De studenten van bureau B302 maken opnamen voor een informatieve *after-movie*.

Onze ambities zijn groot: we willen filosofie integreren in bestaande onderwijs- en onderzoeksprogramma's, bijvoorbeeld door middel van het opzetten van een minor, lectoraat of een Durf te Denken Office. Welke vorm het beste past, onderzoeken we graag samen met jou, als deelnemer van het symposium. Zo zorgen we er voor dat Durf te Denken! ook na 7 april 2022 een blijvende impact heeft om de HAN.

Heb je naar aanleiding van deze dag vragen of ideeën? Stuur een mail naar symposium.durftedenken@han.nl

Overzicht programma

Inloop – vanaf 12:15 uur – Auditorium

Welkom – 12:30 tot 13:00 – Auditorium

Rob Verhofstad, voorzitter CvB

Keynote – 13:00 tot 13:45 – Auditorium

“Slimmer, schoner en socialer *als* je denkt” door Paul van Tongeren, Denker des Vaderlands

Paneldiscussie – 13:45 tot 14:30 – Auditorium

Allard Amelink, moderator

Henriëtta Joosten, praktisch filosoof

Sanne Gruyters, docent Filosofie voor sociaal werk

Pepijn Scholten, 4e jaars student Docent geschiedenis

Parallelsessies – 15:00 tot 16:30 uur

Presentaties

1 – **René ten Bos**, filosoof en hoogleraar aan Radboud Universiteit Nijmegen: ***Slim leren, is dat een pleonasme?*** – Auditorium

2 – **Hbo en ethiek** – lokaal B0.07

2a) Rob van der Sande, voorzitter Ethische Commissie Onderzoek en Em. lector Eerstelijnszorg: ***Ethiek en Onderzoek***

2b) René Donders, Algemeen adviseur bildung theorie en praktijk, Bildung Nijmegen: ***Ethiek, Onderwijs en Bildung***

3 – Focusgebied Slim en filosofie – lokaal B0.08

3a) Maya Sappelli, onderzoeker Data Science: **Ethiek,**

Inclusiviteit & AI

3b) Marith Dieker, Ellen Lakens, Lieske van Wifferen, onderzoeker Automotive Research, docenten academie Rechten: **Innovatie: moeten we alles wat kan en mag ook willen?**

4 – Focusgebied Schoon en filosofie – lokaal B0.09

4a) Michiel Kamphuis, docent/onderzoeker Sustainable Logistics and Supply Chain Management: **Is energieduurzaamheid een technologisch probleem?**

4b) Vincent Wiegel, lector Lean & World Class Performance, en Michiel Kamphuis: **Hoe ver gaat de verantwoordelijkheid van een organisatie?**

5 – Focusgebied Sociaal en filosofie – lokaal B1.08

5a) Paul van der Lecq, onderzoeker en docent Morele Economie: **Morele economie: van waardevermeerdering naar verdelingsvraagstuk?**

5b) Henriëtta Joosten, praktisch filosoof: **Digibetisme en toegang tot openbare instellingen**

Workshops

A – Focusgebied Slim – lokaal D3.01

Piek Visser-Knijff en Isis Hazewindus, adviseurs data-ethiek en onderwijs: **Hoe geef je data-ethiek en technologiefilosofie plek binnen technische opleidingen?**

B – Focusgebied Schoon – lokaal D3.04

Steven Dorrestijn, lector Technologie en Ethiek Saxion

Hogeschool: **Ethiek & Technologie in de circulaire economie**

C – Focusgebied Sociaal – lokaal D3.07

Ankana Spekkink, docent Ethiek en Verpleegkunde: **Moreel**

beraad: ethische vraagstukken in je werk

D – de HAN en toegepaste filosofie – lokaal D4.01

Frank Vonk en Ton Ammerlaan: **Denk mee: hoe integreren we filosofie en ethiek op de HAN?**

Je kunt kiezen uit het volgen van een workshop óf twee presentaties. Kies je voor de presentaties? Dan kan je om 15.45 uur wisselen tussen de a- en b-presentaties naar keuze. Op de volgende pagina's vind je meer informatie over de sprekers, presentaties en workshops.

Wrap-up – 16:45 tot 17:15 – Auditorium

Door de dagvoorzitter Allard Amelink (van o.a. Podcast Filosofie), met artistieke bijdragen door filosoof en spoken word artiest Lev Avitan (Mensen Zeggen Dingen).

Borrel – vanaf 17.15

Parallelsessies

15:00

15:45

16:30

Presentaties: Filosofie en ...

Focusgebieden Auditorium	René ten Bos Slim leren, is dat een pleonasme?	
1		
Ethiek en hbo Lokaal B0.07	Rob van der Sande Ethiek en Onderzoek	René Donders Ethiek en Onderwijs
2	2a	2b
Slim Lokaal B0.08	Maya Sappelli Ethiek, inclusiviteit & AI	M. Dieker, E. Lakens, L. van Wifferen Innovatie: moeten we alles wat kan en mag ook willen?
3	3a	3b
Schoon Lokaal B0.09	Michiel Kamphuis Is energieduurzaamheid een technologisch probleem?	Vincent Wiegel Hoe ver gaat de verantwoordelijkheid van een organisatie?
4	4a	4b
Sociaal Lokaal B1.08	Paul van der Lecq - Morele economie van waardevermeerdering verdelingsvraagstuk?	Henriëtta Joosten Digibetisme en toegang tot openbare instellingen
5	5a	5b

Om 15:45 uur kan er gewisseld worden tussen de a- en b-presentaties 2, 3, 4 en 5

Workshops: Filosofie en ...

Slim Lokaal D3.01	Piek Visser-Knijff en Isis Hazewindus Hoe geef je data-ethiek en technologiefilosofie plek binnen technische opleidingen?
A	
Schoon Lokaal D3.04	Steven Dorrestijn Ethiek & Technologie in de circulaire economie
B	
Sociaal Lokaal D3.07	Ankana Spekkink Moreel beraad: ethische vraagstukken in je werk
C	
Ambities Lokaal D4.01	Frank Vonk en Ton Ammerlaan Denk mee: hoe integreren we filosofie en ethiek op de HAN?
D	

Welkom – 12:30 tot 13:00

Rob Verhofstad (1972) trad op 1 september 2020 toe tot het College van Bestuur van de HAN. Daarvoor werkte hij bijna 10 jaar aan de Hanzehogeschool in Groningen, eerst als directeur Onderwijs en Onderzoek en vanaf 2015 als lid en later vicevoorzitter van het College van Bestuur. Eerder was hij verbonden aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, waar hij Politicologie studeerde. Rob Verhofstad laat zich in zijn werk drijven door de wens om studenten vorming te bieden op professioneel en persoonlijk vlak. En door bij te dragen aan oplossingen van maatschappelijke uitdagingen van de toekomst. Hij wil de HAN verder ontwikkelen tot een multidisciplinaire leergemeenschap waarin iedereen zijn eigen rol en taak kan pakken als teamlid. Ongeacht of het gaat om studenten, docenten, onderzoekers of professionals uit het werkveld. Zo kunnen we onszelf en elkaar voortdurend uitdagen en blijven verbeteren.

Allard Amelink (1988) is dagvoorzitter op het HAN symposium Durf te Denken!. Ook is hij podcastmaker. Zo is hij presentator en producent van de Podcast Filosofie van het Centre Erasme, met inmiddels meer dan 175.000 luisteraars. Het concept van de podcast is simpel: in elke aflevering van 45 minuten staat één filosoof centraal. Eén expert, één side-kick en één presentator gaan over zijn of haar denken in gesprek. Verder maakt hij onder meer de politieke podcast Bram; Scheppingsdrift voor NPO Radio 4; en Ieder Talent Telt voor het ministerie van OCW.

Keynote – 13:00 tot 13:45

Paul van Tongeren, Denker des Vaderlands

Slimmer, schoner en socialer *als je denkt*

Prof. dr. Paul van Tongeren (Deventer, 1950) was hoogleraar wijsgerige ethiek in Nijmegen, Leiden en Leuven. Naast zijn academische werk houdt Van Tongeren zich al ruim twintig jaar intensief bezig met publieksfilosofie. Hij publiceerde meer dan tien populaire boeken op basis van zijn grootste interesses: de deugdethiek van Aristoteles en het nihilisme van Friedrich Nietzsche. In 2013 won hij *met Leven is een kunst* de Socratesbeker voor het urgentste en meest oorspronkelijke Nederlandstalige filosofieboek. Dit boek verscheen in 2020 in Engelse vertaling bij Bloomsbury. Momenteel is Van Tongeren Denker des Vaderlands. Hij vervult deze eervolle ambassadeursfunctie tot april 2023.

Paneldiscussie – 13:45 tot 14:30

Henriëtta Joosten, praktisch filosoof

Dr. Henriëtta Joosten is een praktisch filosoof en een nieuwsgierige bedrijfskundige. Ze werkt als docent (data)ethiek bij de Hogeschool van Amsterdam, is schrijver van boeken en artikelen en eigenaar van Praktijk Joosten. Ook is ze voormalig

associate lector Financial Ethics bij de Hogeschool Arnhem en Nijmegen en heeft jarenlang bij De Haagse Hogeschool gewerkt. Henriëtta gebruikt perspectieven van oude en nieuwe denkers om met andere ogen naar het heden te kijken. Op die manier kunnen nieuwe handelingsperspectieven zich ontfouwen. Kenmerkend voor haar werk: samen leren en uitproberen, dialoog over publieke vraagstukken (waaronder de inzet van technologie) en plezier in leren.

Sanne Gruyters, docent Filosofie bij Social Work

Volgens Sanne Gruyters is filosofie voor iedereen. In de vorm van kritisch denken helpt het ons de wereld waarin we leven beter te doorgronden. Bovendien biedt filosofie mogelijkheden om samen vorm te geven aan hoe we met elkaar en de wereld op een goede

manier omgaan. Kortom: voortdurend jezelf afvragen "wat gebeurt er" en "wat is goed om te doen"? Sanne Gruyters is docent filosofie bij Social Work. Hiernaast is ze verbonden aan het lectoraat Ethiek van Verbinding met Mensen met een Verstandelijke Beperking. Buiten de HAN is Sanne ethicus in het College van Toezicht bij de Beroepsvereniging voor Professionals in Sociaal Werk.

Pepijn Scholten, 4^e jaars student

Docent geschiedenis

Pepijn Scholten is 22 jaar oud en is bezig met afstuderen aan de opleiding tot Docent geschiedenis aan de HAN in Nijmegen. Voor zijn afstudeeronderzoek heeft hij onderzocht of de opleiding waar hij stage loopt, IT Systems & Devices op het ROC in Nijmegen, aandacht schenkt aan computerethiek en of ethiek in het algemeen een plaats heeft in burgerschap op het MBO. Zijn belangstelling hiervoor komt vooral uit eigen interesse en daarnaast vindt hij het vanuit zijn rol als docent van belang om leerlingen en studenten kritisch aan het denken te krijgen over hun eigen mening.

Parallelsessies – 15:00 tot 16:30 uur

Presentaties

1 – René ten Bos, filosoof en
hoogleraar aan de Radboud
Universiteit in Nijmegen: **Slim
leren, is dat een pleonasme?**

Prof. dr. René ten Bos is filosoof en
hoogleraar. Hij is vader van twee
kinderen, voetbal- en schaak-

liefhebber, columnist voor Het Financiële Dagblad, poëzie-
minnaar, schrijver van veel te veel boeken en stamcaféganger.
Al die zaken kent hij minstens zoveel gewicht toe als de filosofie
en het hoogleraarschap. Zijn werk kenmerkt zich door zware
thema's die hij vaak met humor en blijmoedigheid benadert.

'Slim leren' - is zoiets nou een pleonasme of niet? Wie
over leren filosofeert, zal inzien dat het om een avontuurlijk en
meanderend proces zou moeten gaan waarbij je van tevoren
niet weet waar je uitkomt. Meestal is leren echter precies het
tegenovergestelde. Dat leidt tot een vaardigheid die je, in
navolging van de Duitse filosoof Odo Marquard, 'incompetentie-
compensatiecompetentie' kunt noemen. Zoiets duidt niet
bepaald op slim leren en zouden we moeten afleren.

2 – Hbo en ethiek

2a) Rob van der Sande, voorzitter

Ethische Commissie Onderzoek: **Ethiek en Onderzoek**

Als voormalig Senior Staff Member van de Nederlandse Gezondheidsraad heeft Rob van der Sande een brede ervaring in onderzoeksbeleid en –innovatie. Op HAN University of Applied Sciences is Van der Sande Em. Lector Eerstelijnszorg en voorzitter van de Ethische Commissie Onderzoek. Recent heeft hij de ontwikkeling geïnitieerd van een nationaal trainingsprogramma over professionele integriteit voor onderzoekers. Zijn expertise ligt verder bij ‘community nursing’, ‘community care’ en ‘pain and palliative care’. Het is zijn missie om het praktijkgericht onderzoek in verpleegkunde en paramedische zorg te ontwikkelen.

In zijn lezing gaat Rob van der Sande in op twee belangrijke vragen die de Ethische Commissie Onderzoek gewoonlijk stelt bij de bespreking van het onderzoek: “doet de onderzoeker zijn onderzoek goed?” en “doet de onderzoeker het goede onderzoek”. Beide vragen stellen de commissie voor uiteenlopende dilemma’s. Dilemma’s waar lang niet altijd een helder antwoord op te geven is.

2b) René Donders, kunstenaar en docent: **Ethiek en Onderwijs**

René Donders is kunstenaar, en docent beeldend aan de HAN met een master Artist Educator. In dit kader heeft hij het verband tussen Bildung, persoonlijke ontwikkeling en de inzet performance kunst in het hoger onderwijs onderzocht. Als Senior gekwalificeerd Examinator zet hij zich ervoor in de intrinsieke motivatie bij studenten te laten overleven in het kader van toetsing. Via het voorzitterschap van Bildung Nijmegen probeert hij een klimaat te ontwikkelen waarin studenten en docenten zelf aan uitdagende bildung durven te werken en dit ook voor anderen gaan ontwerpen. Bildung en persoonlijke ontwikkeling in het hoger onderwijs wordt steeds belangrijker. Kennen, kunnen en professioneel gedrag krijgt steeds meer een houdbaarheidsdatum. De stevige eigen positie doet ertoe om straks wendbaar op onverwachte (arbeids)ontwikkelingen te kunnen blijven reageren. Maar hoe versterk je die eigen positie van de student vanuit zichzelf en in contact met zijn community? Welke rol kunnen docenten en onderwijsorganisatie hierin spelen terwijl er een woke cultuur groeit en beeldvorming van het bedrijf beschermd wordt? Waar staat ethiek hierin? Een ongemakkelijke vraag...

3 – Focusgebied Slim en filosofie

3a) Maya Sappelli, onderzoeker Data
Science: **Ethiek, Inclusiviteit & AI**

Dr. Maya Sappelli is onderzoeker bij HAN Model Based Information Systems. Ze heeft een achtergrond in de Kunstmatige Intelligentie en Taalwetenschap en richt zich op het vinden en inzichtelijk maken van informatie. Bij TNO, FD Mediagroep en HAN heeft ze gewerkt aan projecten in verschillende domeinen, waaronder gezondheid, veiligheid, duurzame energie en journalistiek. Ze ontwikkelt in samenwerking met stakeholders AI-applicaties en begeleidt het proces van dataverzameling en annotatie tot de implementatie en evaluatie met eindgebruikers.

In ons dagelijks leven krijgen we steeds meer te maken met geautomatiseerde en slimme systemen die bedoeld zijn om ons leven een stukje gemakkelijker te maken. Vaak gebruiken en verzamelen deze intelligente systemen veel (soorten) data. Met het gebruik van die data komen ethische vraagstukken rondom *bias*. Want hoe zorgen we nu dat zo'n systeem *eerlijk* is? En bruikbaar, niet alleen voor jou, maar voor *iedereen*? In deze presentatie kijken we wat er speelt op dit gebied binnen de Artificiële Intelligentie en Data Science, en wat voor tools en mogelijkheden er al zijn om hiermee om te gaan.

3b) Marith Dieker, Ellen
Lakens, Lieske van Wifferen,
onderzoeker Automotive
Research, docenten academie
Rechten. **Innovatie: moeten
we alles wat kan en mag ook
willen?**

Ellen Lakens-van Veldhoven is docent bij de Academie Rechten en bestuurslid van de Legal Tech Alliantie. Lieske van Wifferen is docent bij de Academie Rechten. Dr. Marith Dieker is onderzoeker in het lectoraat Automotive Research bij de Academie Engineering en Automotive.

Tijdens deze bijeenkomst presenteren Marith Dieker, Ellen Lakens-van Veldhoven en Lieske van Wifferen de voorlopige bevindingen van een onderzoek dat zij uitvoeren samen met Theo Theunissen (Academie IT en mediadesign). Aan de hand van de ontwikkelingen rondom autonome auto's stellen zij vast dat studenten ICT en Automotive vooral leren wat de technische mogelijkheden zijn: kan het? Op dezelfde manier leren studenten HBO-Rechten om het juridisch kader te schetsen: mag het? De onderzoekers stellen dat het belangrijk is dat de verschillende beroepsgroepen samen het antwoord zoeken op de ethische vervolgvraag: als het kan en mag, moeten we het dan ook altijd willen? We nodigen je uit om mee

te denken over de (ethische) dilemma's waar we bij multidisciplinaire innovatie tegenaan kunnen lopen.

4 – Focusgebied Schoon en filosofie

4a) Michiel Kamphuis, docent/onderzoeker Sustainable Logistics and Supply Chain Management:

Is energieduurzaamheid een technologisch probleem?

Op de HAN is Michiel Kamphuis docent/onderzoeker Duurzame Logistiek en Supply Chain Management. Kamphuis heeft werkervaring als elektrotechnicus in de scheepvaart en op havenkranen, in lijn met zijn BSc opleiding Electrical Engineering. Recent heeft hij een dubbele

masterstudie afgerond: MSc Philosophy of Science, Technology and Society, en MSc Business Administration. Zijn afstudeerscriptie had de titel: 'Designing maritime CSR for Sustainability: Considerations on Energy'.

In zijn presentatie gaat Kamphuis met een kritische analyse in op de relatie tussen energie(gebruik) en duurzaamheid zoals die bijvoorbeeld wordt gecommuniceerd door de Sustainable Development Goals (SDGs) van de VN. Deze analyse is gestoeld op literatuur uit filosofische richtingen zoals Environmental Philosophy en Energy Justice.

4b) Vincent Wiegel, lector Lean & World Class Performance, en Michiel Kamphuis: ***Hoe ver gaat de verantwoordelijkheid van een organisatie?***

Dr. Vincent Wiegel is lector bij het lectoraat Lean & World Class Performance van de HAN. Daar is hij betrokken bij het Lean-onderwijs en initiator van onderzoek naar de effectiviteit van Lean-implementaties. Naast zijn

brede algemene kennis en ervaring, ligt zijn specifieke expertise op het gebied van Lean productontwikkeling, Lean in non-manufacturingomgevingen en het toepassen van Lean in de gezondheidszorg.

De bijdrage van Vincent Wiegel gaat in op de voorgaande presentatie van Michiel Kamphuis (aanwezigheid daar is niet noodzakelijk). Wiegel zal een deugden-ethisch perspectief met een Nietzscheaanse inslag introduceren dat past binnen sociaal ondernemerschap. Hij zal daarbij ruimte laten voor participatie met als leidende vraag wat we hier als docent-onderzoekers met het werkveld en studenten mee kunnen of moeten doen.

5 – Focusgebied Sociaal en filosofie

5a) Paul van der Lecq, onderzoeker en docent Morele

Economie: **Morele economie: van waardevermeerdering naar verdelingsvraagstuk?**

Paul van der Lecq is als filosoof en econoom verbonden aan het lectoraat Finance & Control bij de Academie voor Financieel en Economisch Management van de HAN. Als hoofonderzoeker heeft hij de opdracht om een associate lectoraat Moral Economy op te zetten. Vanuit zijn eigen visie op de toegepaste ethiek probeert hij morele

vraagstukken die de economie met zich meebrengt en de mogelijke antwoorden daarop toegankelijker te maken door economie te verbinden met filosofie en ethiek. Door economie veel meer te zien vanuit verdelingsvraagstukken dan vanuit waardevermeerderings-vraagstukken wil hij een paradigma wijziging in het morele denken en doen van de economie te bewerkstelligen.

5b) Henriëtta Joosten, praktisch filosoof: ***Digibetisme en toegang tot openbare instellingen***

Digitalisering heeft impact op de samenleving als geheel en op het leven van individuele mensen. Positieve en negatieve invloed, soms voorzien en vaker niet voorzien. Maar wat betekent het om op inclusieve wijze technologie in te zetten? Op wat voor manieren kunnen we dat studenten – in het technische én in al die andere domeinen – leren?

Na een mini-college over het denken van de filosofe en politiek denker Hannah Arendt (1906-1975), bespreekt Henriëtta kort een aantal manieren waarop ‘inclusief digitaliseren’ plek in het onderwijs kan krijgen. Vervolgens gaan we in gesprek over de huidige onderwijspraktijk. Wat doen we al? Waar zijn mogelijkheden?

Workshops

A – Focusgebied Slim – Filosofie in Actie: Piek Visser-Knijff en Isis Hazewindus

Hoe geef je data-ethiek en technologiefilosofie plek binnen technische opleidingen?

Piek Visser-Knijff is oprichter van Filosofie in actie en data-ethicus (sinds 2011). Zij adviseert, traint en begeleidt organisaties in de ethische omgang met data en de implementatie daarvan op strategisch niveau. Isis Hazewindus is adviseur data-ethiek & onderwijs bij Filosofie in actie. Isis is opgeleid als

eerstegraads docent Filosofie. Piek en Isis hebben samen het data-ethiek en technologiefilosofie-onderwijs voor de vierjarige Bachelor Bio-Medische Technologie (HvA) en de tweejarige Master of Applied Data-Science (HAN) ontwikkeld.

Bij de ontwikkeling van (data)technologie gaat veel aandacht uit naar de juridische kant. Het werken met data en technologie vraagt echter niet alleen een solide juridische basis, maar óók een ethische en maatschappelijke blik, gericht op de

wenselijkheid (in het gebruik of van het ontwerp) van de technologie. Hoe bereid je toekomstige professionals voor op het meenemen van die blik? Piek Visser-Knijff en Isis Hazewindus nemen je in deze workshop mee langs twee van hun leerlijnen ethiek en techniekfilosofie in het HBO. Daarnaast verkennen we gezamenlijk welke eerste stappen jij kan zetten binnen jouw opleiding om ruimte te geven aan data-ethiek en techniekfilosofie

B – Focusgebied Schoon – Steven Dorrestein, lector Technologie en Ethiek, Saxion Hogeschool

Ethiek en Technologie in de circulaire economie

Dr. Steven Dorrestijn (1977) is lector Ethiek & Technologie aan de Hogeschool Saxion. Hij is tevens coördinerend lector voor het Saxion onderzoekszwaartepunt Sociale en Economische Innovatiemethoden. Met zijn onderzoeksgroep

ontwikkelt Dorrestijn praktische werkvormen voor reflectie over de impact en ethiek van techniek. Voorbeelden zijn de Product Impact Tool en de Ethical Readiness Check. De transitie naar een circulaire economie is een belangrijk toepassingsgebied. Hoe brengen mens-natuur-techniek in balans? Circulariteit als

oplossing is hip. Maar hoe houden we iedereen gemotiveerd als blijkt dat dit ook vraag om het ontgroeien van de economie?

C – Focusgebied Sociaal – Ankana Spekkink, docent Ethiek en Verpleegkunde

Moreel beraad: ethische vraagstukken in je werk

Ankana Spekkink zet als ethicus mensen aan het denken over hun handelen en goede zorg voor de ander. Ze doet dat onder andere als docent Ethiek en Verpleegkunde aan de HAN,

gespreksleider moreel beraad, voorzitter van de bestuurscommissie Ethiek van V&VN en binnen diverse projecten, waaronder de levenseindeverhalenbank (www.levenseindeverhalen.nl). Daarnaast doet ze onderzoek naar morele sensitiviteit en hoe je dit kan ontwikkelen als verpleegkundige. Ankana zet zich in om de wereld een klein beetje moreel sensitiever te maken, mensen aan het denken zetten en nieuwsgierigheid naar goede zorg te voeden.

Tijdens deze workshop leidt Ankana Spekkink een moreelberaad. Een moreel beraad is een gesprek waarin de deelnemers gezamenlijk een ethische kwestie uit hun werk

bespreken. Het is een gezamenlijk onderzoek naar elkaars standpunten, vooronderstellingen en waarden. Het helpt mensen om te onderzoeken van waaruit er gehandeld wordt. Waarop baseren we wat goed is om te doen? Het onderwerp van het morele beraad zal voortkomen uit de groep zelf.

D – de HAN en toegepaste filosofie – Frank Vonk en Ton Ammerlaan

Denk mee: hoe integreren we filosofie en ethiek op de HAN?

Tijdens deze werkbijeenkomst proberen we met de deelnemers hun ideeën op te halen hoe we binnen de HAN filosofische en ethische inzichten onderdeel kunnen laten zijn van de verschillende opleidingen. We stellen ons zo voor dat we interactief komen tot een aantal basisgedachten over het opleiden van wendbare, kritische en reflectieve wereldburgers, zoals het in het nieuwe Koersbeeld van de HAN heet, en daarmee de stap na 7 april kunnen zetten. We gaan samen de uitdaging aan om de komende jaren deze wereldburgers centraal te stellen.

Dr. Frank Vonk studeerde Duitse taal- en letterkunde in Utrecht en filosofie in Utrecht en Nijmegen. Zijn interesse gaat uit naar de 19de- en 20ste-eeuwse continentale filosofie met, begrijpelijk, een voorkeur voor de

Duitse filosofie. Als taalfilosoof publiceerde hij verschillende studies over taal en denken, met name bij de Duitstalige denkers Wilhelm von Humboldt, Christoph Sigwart, Ludwig Wittgenstein, Fritz Mauthner en Karl Bühler. Op het taalfilosofisch werk van de laatste promoveerde hij in 1992.

Dr. Ton Ammerlaan studeerde toegepaste taalkunde in Nijmegen en gaf Nederlandse literatuur in Liverpool. Onderzocht taalprocessen bij emigranten in Melbourne, en promoveerde hierop in Nijmegen in 1996. Actief

in internet en elearning voor diverse onderzoeksorganisaties. Docent communicatie, onderzoeksvaardigheden, ethiek en project management bij Engineering en Automotive, en writing coach for Masters studenten bij HAN MES.

Wrap-up – 16:45 tot 17:15

Lev Avitan (25) is filosoof, spoken word artiest en theatermaker, maar het liefst alle drie tegelijk. In zijn werk vind je kritische reflecties op de maatschappij en een intiem onderzoek naar

zichzelf in de wereld. Hij is columnist voor het platform Vrijdenkers en eerder deelde hij zijn werk op evenementen als Mensen Zeggen Dingen, Paradiso en festivals als Lowlands en Down the Rabbit Hole.